

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אמירת ק"ש ופסוקים לפני השינה

(ד' ב') אמר רבי יהושע בן לוי: אף על פי שקרא אדם קריאת שמע בבית הכנסת, מצוה לקרותו על מטתו.

(ה' א') אמר רב נחמן: אם תלמיד חכם הוא, אין צריך (אם תלמיד חכם שרגיל במשנתו לחזור על גרסתו תמיד, דיו בכך¹).

אמר אביי: אף תלמיד חכם מיבעי ליה למימר חד פסוקא דרחמי, כגון "בְּיָדָךְ אֶפְקִיד רוּחִי פְּדִיתָ אוֹתִי ה' אֵל אֱמֶת"².

אמר רבי יצחק: כל הקורא קריאת שמע על מטתו, כאלו אוחז חרב של שתי פיות בידו. ומזיקין בדילין הימנו.

אמר רבי שמעון בן לקיש: כל העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו, שנאמר³: "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל (=יסורין) יִגְבְּיָהּ עוֹף (=תורה)".

אמר ליה רבי יוחנן: הא, אפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו (מן החומש)! שנאמר⁴: "וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִיָּשֵׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהֶאֱזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשִׁמְרָתָ כָּל חֻקָּיו כָּל הַמִּחְלָה אֲשֶׁר שִׁמַּתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רַפָּאֵךְ". אלא כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, הקב"ה מביא עליו יסורין מכוערין ועוכרין אותו.

1. רש"י. משום דתורתו משמרתו. תלמידי רבינו יונה.

2. תהילים לא,ו.

3. איוב ה,ז.

4. שמות טו,כו.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

ברכה על ק"ש שעל מיטתו: דעת רב עמרם גאון שצריך לברך על קריאת שמע שלפני מיטתו, אשר קדשנו במצותיו וצונו על קריאת שמע. ודעת תוספות והגהות מיימוניות שאין לברך⁵. וכן נראה מדברי הרמב"ם. וכן פסק השו"ע⁶.

סדר קריאת שמע שעל המיטה: כתב הכלבו, וקודם שיקרא את שמע על מטתו אומר ברכה זו: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם המפיל חבלי שינה על עיני וכו', ואומר פסוקי דרחמי כגון ברוך ה' ביום ברוך ה' בלילה וכו' וכגון ויאמר ה' אל השטן וכו' (זכריה ג, ב) ה' ישמרך מכל רע וכו' בידך אפקיד רוחי וכו' (תהלים לא, ו) וברכת כהנים. והביאם השו"ע^{7,8}.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת שמע ותפילה של ערבית, סימן רלט)

א. קורא על מטתו פְּרָשָׁה ראשונה שֶׁל שְׁמַע (דְּבָרִים ו, ד-ט) וּמְבָרֵךְ: הַמְפִּיל חֲבָלֵי שֵׁנָה עַל עֵינֵי וְכו'.

הגה: וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע סְמוּךְ לַמִּטָּה... וְאֵין מְבָרֵךְ עַל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל מִטָּתוֹ. (הגהות מיימוני פ"ז ובית יוסף בשם תוס' פ' כל הבשר).

וְאוֹמֵר: יוֹשֵׁב בְּסֶטֶר עֲלִיּוֹן (תהלים צא, טז) וְאוֹמֵר: ה' מָה רַבּוּ צָרֵי עַד לָהּ הַיְשׁוּעָה (תהלים ג, ט) וְאוֹמֵר: בְּרוּךְ ה' בַּיּוֹם בְּרוּךְ ה' בַּלַּיְלָה בְּרוּךְ ה' בְּשִׁכְבֵּנוּ בְּרוּךְ ה' בְּקוֹמָנוּ, וַיֹּאמֶר ה' אֵל הַשָּׁטָן יִגְעַר ה' בְּךָ הַשָּׁטָן וְכו' (זכריה ג, ב) ה' שׁוֹמְרֶךָ וְכו' מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם (תהלים קכא, ח) בְּיָדְךָ אֶפְקִיד רוּחִי וְכו' (תהלים לא, ו) יְבָרְכֶךָ ה' וְכו', עַד וְיִשֶּׁם לְךָ שְׁלוֹם (במדבר ו, כב-כז) וְאוֹמֵר: הַשְׁכִּיבֵנוּ עַד סְמוּךְ לַחֲתִימָה.

5. דאין עיקר מצות ק"ש אלא מפני המזיקין.
6. או"ח רלט, א. מקורות - רב עמרם (בסדורו ח"א סי' צד; הו"ד בתר"י ובטור או"ח רלה). תר"י (א א ברי"ף, ד"ה אלא כך הוא הענין). תוספות (חולין, פרק כל הבשר, ק"ה א', ד"ה מים). רמב"ם (הל' תפילה, ז, ב). הגהות מיימוניות (אות א).
7. או"ח רלט, א. מקורות - כלבו (סי' כט).
8. בסוף המסכת יתבאר, בעזרת ה', בהרחבה רבה, עניין ברכת המפיל וקריאת שמע שעל המיטה.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תפילה לפני המיטה ומיקום המיטה

(ה' ב') **תניא:** אבא בנימין אומר: על שני דברים הייתי מצטער כל ימי (לקיימם): על תפילתי שתהא לפני מטתי, ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום.

(ומברר) מאי על תפילתי שתהא לפני מטתי? אילימא לפני מטתי ממש, והאמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא רבי יהושע בן לוי: מנין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר (שלא יבטל כוונתו)? שנאמר¹⁰: "וַיֵּסֶב חִזְקִיָּהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל!"

(ומבאר) לא תימא לפני מטתי, אלא אימא סמוך למטתי (כל ימי נזהרתי שלא לעשות מלאכה כשעמדתי ממיטתי עד שאקרא קריאת שמע ואתפלל).

ועל מיטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום. דאמר רבי חמא ברבי חנינא אמר רבי יצחק: כל הנותן מיטתו בין צפון לדרום, הויין ליה בנים זכרים.

שיטות הראשונים

לימוד תורה לפני התפילה: דעת רש"י שאבא בנימין הקפיד אף לא ללמוד תורה לפני קריאת שמע ותפילה. והקשו **תוספות** שלא מצינו בשום מקום שיהא אסור ללמוד קודם תפילה. וכתב הרא"ש שאפשר שמדובר באדם שמתפלל בבית מדרשו ואינו רגיל ללכת לבית כנסת, שיש לחוש שייטרד בגירסתו. **ורבנו יונה** כתב שאפילו **לרש"י** אין לאוסרו אלא כשלומד לעצמו. אבל מי שמלמד לאחרים, וודאי מותר. ודעת **רמב"ם ותוספות** שמותר ללמוד תורה קודם התפילה, ולא הקפידו אלא על עשיית מלאכה. **והשו"ע**¹¹

9. ע"פ תשובת הרמב"ם, הובאה בב"י או"ח צ, כא-כג.

10. ישעיהו לח, ב.

11. או"ח פטו, כתב המשנ"ב (ס"ק ל) שאם כבר התחיל, אפילו אחר שהגיע הזמן, שוב אינו פוסק (אם נשאר שהות להתפלל). אך קריאת שמע, יש אומרים שצריך להפסיק ולקרות, כיון שהתחיל אחר שכבר הגיע זמנה, ויש מקילים גם בזה. עוד כתב (ס"ק לא) שהאיסור משעלה עמוד השחר; אבל קודם לזה מותר אפילו להתחיל. וכשהתחיל ממילא שוב אינו פוסק. ויש מקילין לכתחילה אפילו אחר שעלה עה"ש, כל זמן שלא הגיע זמן סמוך להנץ שראוי

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

פסק כרש"י, וכביאור הרא"ש ורבינו יונה.

חציצה בינו לבין הקיר: כתבו **תוספות** דמילתא דקביעא, כגון ארון ותיבה, אינו נקרא הפסק. וכתב **אבודרהם**, דוקא דבר גדול, שרוחבו ארבעה וגובהו עשרה, נחשב הפסק. אבל דבר קטן אינו נקרא הפסק. **והרמב"ם** כתב שבגדים מצויירים, אע"פ שאינם בולטים, אין נכון להתפלל כנגדם, שמבלבלים הכוונה. **והמרדכי** כתב שאדם ארוך אינו מפסיק בפני קצר¹². אבל **בספר הפליאה** כתב שצריך ליזהר מלהתפלל אחרי שום אדם. **והשו"ע**¹³ פסק **כתוספות**, **רמב"ם**, **והמרדכי**, ושטוב לחוש לדברי **ספר הפליאה**.

על מיטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום: **ברמב"ם** מבואר שבין מזרח למערב הוא איסור גמור. ואף בישן יחידי. **וברש"י** משמע שהוא עצה טובה, ורק כשמשמש עם אשתו¹⁴, וכן דעת **תוספות**. **והשו"ע**¹⁵ פסק שאסור דוקא אם אשתו עמו, ונכון להיזהר אף כשאינה עמו.

להתפלל בו לכתחילה. עוד כתב (ס"ק לב) שאם רגילים צבור להתאסף אליו, מותר, דודאי יזכירוהו כשיבואו. וכן אם אמר לחבירו שאינו לומד להזכירו, מותר (ס"ק לד). מקורות - רש"י (ד"ה סמוך). **רמב"ם** (הל' תפילה וד). **תוספות** (ד"ה אלא אימא). **רא"ש** (סי' ז). **תר"י** (ג א ברי"ף, ד"ה על תפילת).

12. כדאמרין בסוטה פ' אלו נאמרין (ל"ח ב') לענין ברכת כהנים פשיטא ארוכי באפי גוצי לא מפסקי.

13. או"ח צ"א-כג. מקורות - **רמב"ם** (הו"ד בב"י). **תוספות** (ד"ה שלא). **מרדכי** (סי' ט). **אבודרהם** (דיני שמונה עשרה, בתחילתו). **ספר הפליאה** (הו"ד בב"י).

14. על הרמב"ם הקשה הב"י (או"ח גו) מדמייתי עלה ההיא דרבי יצחק דאמר כל הנותן מיטתו וכו' הויין ליה בנים זכרים, ומשמע שמעלה בעלמא היא.

15. או"ח גו. וכתב בבית יוסף: ואף על פי שהעולם נוהגים כדברי התוספות נראה לי שהוא מפני שאינם מעיינים בדברי הרמב"ם בהלכות בית הבחירה אלא חד או תרי בדרא. והנכון ליזהר כדברי הרמב"ם ז"ל שהוא עמוד ההוראה. עכ"ל. כתב המשנ"ב (ס"ק יא): ובתשובת מנחם עזריה פסק כמו שכתב הזוהר פרשת במדבר, שיהא ראשה ומרגלותיה של המיטה זה למזרח וזה למערב. והסכים שם שיהא הראש למערב. וכן כתב בארצות החיים בשם כמה אחרונים. ומכל מקום טוב יותר לכתחילה לנהוג כהשו"ע, כי בתשובת 'בנין של שמחה' **כתב בשם הגר"א שאמר שגם כוונת הזוהר הוא כהגמרא**, ולא כפירוש הרמ"ע הנ"ל. עוד כתב המשנ"ב (ס"ק יב) דכשאין אשתו עמו, אין להחמיר רק בשוכב ערום, ובאין קלעים סביב המיטה. מקורות - רש"י (ד"ה צפון לדרום). **רמב"ם** (הל' בית הבחירה ז, ט). **תוספות** (ד"ה כל הנותן).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תפילה, סימן פט)

ו. אפלו ללמד אסור משגיגע זמן תפלה, והינו מי שרגיל להתפלל בבית מדרשו, ואינו רגיל לילך לבית הכנסת, דאפא למיחש דלמא מטריד בגרסיה ויעבר זמן קריאת שמע ותפלה. אבל מי שרגיל לילך לבית הכנסת, מתר. ואם הוא מלמד לאחרים, אפלו אם אינו רגיל לילך לבית הכנסת, מתר, כיון שהשעה עוברת, דזכות הרבים דבר גדול הוא. ואם לא ילמדו עכשו יתבטלו, ולא יוכלו ללמד (וע"ל סי' ק"ו).

(או"ח, הלכות תפילה, סימן צ)

כא. צריך שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין הקיר, ודבר קבוע כגון ארון ותבה, אינם חוצצים. (ולא חשיב חציצה רק בדבר גדול שגבהו י' ורחבו ד', אבל דבר קטן לא חשיב הפסק) (אבודרהם וארחות חיים בשם הראב"ד) וכן בעלי חיים אינם חוצצים, ואפלו אדם אינו חוצץ. **הגה:** ולי נראה דבעלי חיים חוצצים ואדם אינו חוצץ, וכן נראה סברת הפוסקים, ואפשר דנפל טעות בספרים.

כב. ויש מי שאומר שיש לזהר מלהתפלל אחורי שום אדם, וטוב לחוש לדבריו.
כג. הבגדים המצרים, אף על פי שאינם בולטות, אין נכון להתפלל כנגדם, ואם יקרה לו להתפלל כנגד בגד או כתל מציר, יעלים עיניו. **הגה:** ולכן אסור גם כן לצור ציורים בספרים שמתפללים מהם, שלא תתבטל הכונה (מרדכי ריש פרק כל הצלמים) אבל בגדים שמציר עליהם דברי תפלות, אפלו לישוב עליהם בבית הכנסת אסור (תשובת הרא"ש סימן ב' כלל ה').

(או"ח, הלכות הנהגת אדם בבוקר, סימן ג)

ו. וכן אסור לישן בין מזרח למערב אם אשתו עמו, ונכון להזהר אפלו כשאין אשתו עמו.

(או"ח, הלכות צניעות, סימן רמ)

יז. מטה שישן בה עם אשתו, צריך שתהא ראשה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

המתנה לחברו אחר תפילתו

(ה' ב') **תניא:** אבא בנימין אומר: שניים שנכנסו (לבית הכנסת) להתפלל, וקדם אחד מהם להתפלל (וסיים לפני חברו), ולא המתין את חברו ויצא, טורפין לו תפלתו בפניו (ואינה מתקבלת). ולא עוד, אלא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל. שנאמר¹⁶: "וַיַּעֲתֶק צוּר מִמָּקוֹמוֹ"; ואין צור אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר¹⁷ "צוּר יִלְדָּךְ תִּשִּׁי".

ואם המתין לו מה שכרו?

אמר רבי יוסי ברבי חנינא: זוכה לברכות הללו, שנאמר¹⁸: "לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים. ויהי כחול זרעך וצאצאי מעיך (כמעתי) לא יכרת ולא ישמיד שמו מלפני".¹⁹

שיטות הראשונים

המתנה לחברו בעיר וביום: כתב רבנו חננאל שבימיהם היו בתי הכנסיות חוץ לעיר, ושמה יסתכן מהמזיקים המצויים שם. **ותלמידי רבינו יונה** כתבו, שנראה שאפילו בבתי כנסיות שבעיר הדין כך, שדרך העולם כשאדם עומד יחידי בתפילה, תפילתו מתבלבלת. **והסמ"ג** כתב **שרבינו יצחק** היה רגיל להמתין אפילו ביום. **והרי"ף** כתב: הא פירשוה רבנן ואוקמוה בתפילת ערבית, שאם הניחו יחידי ויצא, חוששין שמא יבוא לידי סכנה. **והשו"ע**²⁰ פסק **כרי"ף ותר"י**.

16. איוב יח, ד.

17. דברים, פרשת האזינו, לב, יח.

18. ישעיהו מח, יח-יט.

19. לא מצאתי ברמב"ם.

20. או"ח צ, טו. מקורות - סמ"ג (עשין יט; ועיין תוספות ד"ה המתפלל). תר"י (ג א ברי"ף, ד"ה הא).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תפילה, סימן צ)

טו. אם נשאר אדם יחיד, מתפלל בבית הכנסת שבשדות, או אפלו בבית הכנסת
שבפער, אם היא תפלת ערבית (שמתפללין בלילה) חייב חברו להמתין לו עד שיסיים
תפלתו, כדי שלא יתבלבל בתפלתו. (ויש מחמירין אפלו ביום, ובבתי הכנסת שלנו שהם
פער) (הטור ומרדכי בשם ר"י וק"ר פ"ק דברכות) ואם מאריך בבקשות ותחנונים, אינו
חייב להמתין לו.